

I. В. Федулова, Т. Л. Мостенська
Національний університет харчових технологій

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ ПОПИТУ ДЛЯ ЗБАЛАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ

© Федулова І. В., Мостенська Т. Л., 2015

Досліджено попит на основні продукти харчування за допомогою функцій попиту від доходу і ціни. За допомогою виявлених функцій, обчислених на їх основі коефіцієнтів еластичності й основних індикаторів продовольчої безпеки можна аналізувати перспективи розвитку окремих галузей харчової промисловості, пріоритетність їх розвитку для забезпечення населення повноцінним збалансованим харчуванням.

Ключові слова: функції попиту, ціна, доход, еластичність попиту, продовольча безпека.

I. V. Fedulova, T. L. Mostenska
National University of Food Technologies

USING DEMAND FUNCTIONS FOR BALANCING FOOD MARKETS

© Fedulova I. V., Mostenska T. L., 2015

The article explores the demand for basic food products by means of functional relations between the demand, income and price. The objective function of food production shall be based on three main factors: physiological need in food, effective demand of population and commodity supply of manufacturers. The level and structure of food consumption indicate the level of stability and quality of life of the population. However, in conditions of commodity production and market the ability to meet the need for food products is limited by purchasing power of consumers. It is characterized by the amount of money that consumers can spend on the purchase of food. The price of a product can be viewed in two ways: from the point of view of consumers and in terms of entrepreneurs who produce and sell finished products. For consumers, price means opportunity to meet their needs in one way or another.

One of the parameters of food security is the indicator of the proportion of expenditure on food in total household expenditures; it should not exceed 60 %. This value is a critical limit for the use of aggregate income of households. In 2013 this figure in Ukraine amounted to 50.1 %, indicating that people are near the poverty line, when more than half of total income is spent on food. Expenses of consumers on food have been growing because of three factors: growth of population and food intake; increase of food prices; consumers giving preference to more expensive products and marketing services.

This study investigates the dependence between the expenditure proportion on food in total household expenditures in Ukraine and average wages of employees.

The analysis of regression functions of dependencies of the average consumption of basic foodstuffs per capita from the average monthly wage of employees allowed to determine the direction, closeness and elasticity of these dependencies.

Also the average chain elasticity coefficients of the price were investigated. Their values are not always negative, though the market is unsaturated not for all food groups.

The prospects of development of individual sectors of food industry and the priority of their development for providing population with complete balanced diet can be analyzed using the identified functions, elasticity coefficients calculated on the basis of these functions and key indicators of food security.

Key words: demand function, price, income, elasticity of demand, food security.

Постановка проблеми. Продовольча безпека передбачає, що держава повинна гарантувати виробництво достатньої кількості продовольства для задоволення потреб населення, що зростають. При цьому без перешкод і за порівняно стабільних цін повинна здійснюватися зовнішня торгівля для доповнення потреби населення специфічними продуктами, які не виробляються всередині країни, за рахунок імпорту. Передбачається також і функціонування певної системи забезпечення необхідних резервів з метою елімінування несподіваних спадів виробництва або різких підвищень цін. Важливого значення набувають фізіологічні та платоспроможні межі попиту на продукти харчування на внутрішньому ринку, що характеризується показниками наявної структури споживання і його фізіологічними нормами. Соціальний аспект охоплює питання платоспроможного доступу населення до продовольства, соціального захисту малозабезпечених категорій населення, посилення адресності соціальної політики, досягнення селом рівних з містом умов отримання реальних грошових доходів та соціального обслуговування, однакових умов соціального забезпечення для всіх груп населення незалежно від виду трудової діяльності та місця проживання тощо. При цьому обсяг, якість і асортимент повинні бути достатні для фізичного і соціального розвитку особистості, збереження здоров'я і розширеного відтворення населення. Для того, щоб задовольнити потреби споживачів у продуктах харчування, на підприємствах харчової промисловості необхідно виробити такий товар, який знайде безумовний попит і буде проданий з необхідним прибутком. А тому підприємницька діяльність починається з вивчення попиту на продукти харчування і визначення обсягу ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивчення проблем формування продовольчої безпеки України і задоволення населення основними продуктами харчування згідно із раціональними нормами харчування вагомий внесок зробили багато вітчизняних вчених: В. І. Власов, О. І. Гойчук, О. Кочетков, А. С. Лисецький, Р. Марков, Т. Л. Мостенська, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук. Водночас щодо окремих продуктів харчування сьогодні в Україні спостерігається низький рівень обсягу та якості споживання. Внаслідок цього існує потреба вивчення факторів, які впливають на поліпшення структури та якості споживання окремих груп продуктів харчування. Тому дослідження попиту за основними факторами, а передусім за ціною і доходом є актуальним як з теоретичного, так і з практичного погляду.

Постановка цілей. Дослідження попиту на основні продукти харчування за допомогою функцій попиту від доходу і ціни допомагає з'ясувати поведінку покупців і здійснити прогностичні розрахунки обсягу реалізації продукції, визначити конкурентну стратегію підприємства, максимізувати прибуток.

Виклад основного матеріалу. Цільова функція виробництва продуктів харчування здійснюється з урахуванням трьох основних факторів: фізіологічної потреби у продуктах харчування, платоспроможного попиту населення і товарної пропозиції виробників. Рівень і структура споживання продуктів харчування свідчать про стабільність і якість життя населення країни.

Фізіологічна потреба у продуктах харчування, або просто потреба у їжі, відрізняється від багатьох інших потреб людини. Ця відмінність полягає у тому, що таку потребу необхідно задовольнити безумовно; задоволення цієї потреби не може бути замінено іншим способом, наприклад, тоді як людина може обійтися без автомобіля або телевізора. Разом з тим потреба в їжі обмежена фізіологічними потребами людського організму. Людина споживає їжі стільки, скільки

потрібно для підтримання життєвих функцій організму. Цю потребу не можна задовольнити про запас. Однак в умовах товарного виробництва і ринку можливість задоволення потреби у їжі обмежується платоспроможністю споживача. У результаті виникає таке поняття, як платоспроможний попит населення.

Він характеризується тією сумою грошових коштів, яку споживач може витратити на купівлю продуктів харчування. На такій основі відбувається перетворення платоспроможного попиту на купівельну спроможність населення – здатність купувати продукти харчування відповідно до наявності у споживача грошових коштів. Однак реалізація цієї здатності й купівельного попиту залежить також і від таких категорій, як товарна пропозиція і ціна продукту.

Задоволення потреб споживачів і успішна реалізація товарної пропозиції залежать також від ціни продукту, яку можна розглядати у двох аспектах: з погляду споживачів і з погляду підприємців, які виробляють і реалізують готову продукцію. Для споживачів ціна означає можливість тією чи іншою мірою задовольняти свої потреби. Споживач готовий заплатити вищу ціну за продукцію високої якості. З погляду підприємця прийнятна та ціна, яка дає можливість реалізувати вироблену продукцію і одержати достатній прибуток [1, 2].

Одним з індикаторів продовольчої безпеки країни є визначення питомої ваги витрат на продукти харчування в сукупних витратах домогосподарств, вона не повинна перевищувати 60 % [3]. За цього значення настає критична межа використання сукупного доходу господарств. На рис. 1 подано дані про питому вагу витрат на продукти харчування в сукупних витратах домогосподарств за 2000–2013 роки. В 2000–2001 рр. спостерігалось критичне значення цього показника, після цього спадна тенденція до 2008 р., коли цей індикатор набув найменшого значення – 48,8 %, і подальше незначне зростання.

Рис. 1. Питома вага витрат на продукти харчування в сукупних витратах домогосподарств в Україні за 2000–2013 рр., % (Джерело [4])

Споживацький попит на продукти харчування характеризується такими основними особливостями [5; 6]: щоденність споживання, попит на продукти харчування є постійним; споживання індивідуальне і необхідне кожному; для задоволення потреб необхідна наявність асортименту продуктів; можлива взаємозамінність продуктів, але вона небажана; до продуктів харчування споживач ставить певні вимоги, насамперед до якості, вмісту корисних речовин, свіжості, екологічної чистоти; певною мірою в характері споживання відображаються звички і національні особливості, пори року; споживання залежить від демографічних факторів: складу населення за статтю, віком, видом занять; споживання залежить від купівельної спроможності населення.

Водночас через низький рівень обсягу та якості споживання продуктів харчування населення країни необхідне вивчення факторів, що впливають на поліпшення структури та якості споживаних продуктів. Серед першочергових факторів треба виділити рівень і темпи зростання доходів населення. Клімат, національні споживчі традиції та звички, фізіологічні норми харчування змінюються доволі повільно.

У контексті цього цікаво дослідити, як залежить питома вага витрат на продукти харчування в сукупних витратах домогосподарств в Україні від середньомісячної заробітної плати найманих працівників (рис. 2). Коефіцієнт еластичності цієї функції показує, що зростання середньомісячної номінальної заробітної плати працівників на 1 % приведе до зниження питомої ваги витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарств на 1,02 %.

У країнах із високим життєвим рівнем у структурі споживчих витрат зростає частка матеріальних і побутових послуг, пов'язаних з придбанням та споживанням продуктів харчування. У результаті цього повільніше зростає частка витрат безпосередньо на харчування. Загальні витрати на продовольство збільшуються, харчування стає різноманітнішим, відрізняється вищою якістю продовольчих товарів, містить значну кількість натуральних і перероблених продуктів.

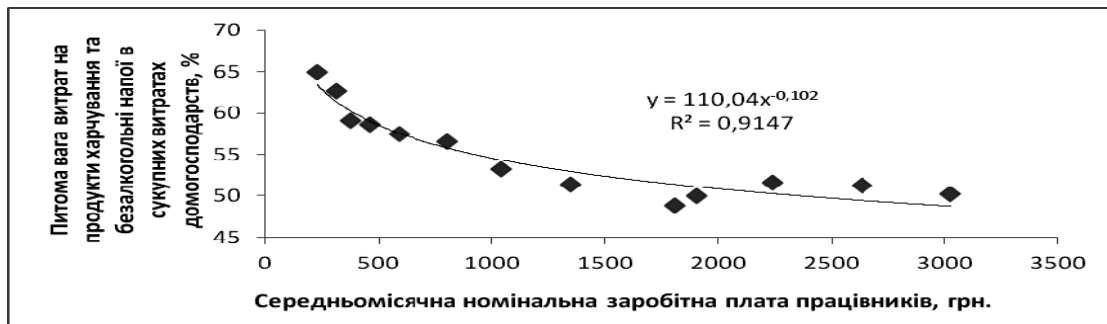

Рис. 2. Залежність питомої ваги витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарств від середньомісячної заробітної плати найманих працівників в Україні за ступеневою функцією (розраховано за даними [4])

Витрати споживачів на продовольчі товари зростають із трьох причин: збільшення кількості населення і кількості споживаної їжі; підвищення цін на продукти харчування; надання переваг споживачами дорожчим продуктам та маркетинговому сервісу.

Покупці здійснюють купівлю товарів та послуг за зазначених цін і наявного доходу. Функції попиту від доходу широко застосовуються під час аналізу ринку, і відповідні цим функціям криві називаються кривими Енгеля.

Ефективний попит на продовольство складається з потреб, а також можливостей і бажання задовольнити ці потреби за рахунок доходів. Потреба не реєструється на ринку, якщо вона не підкріплена купівельною спроможністю. Багато країн і люди з низькими доходами мають високу потребу в продуктах харчування, але не мають коштів для реєстрації ефективного попиту ринку. Країни з високими доходами, такі як США, звичайно відзначаються дуже ефективним попитом на продовольство.

Чутливість продовольчого споживання до підвищення доходів називається еластичністю доходу. Що чутливіше споживання до зміни доходів, то вища еластичність доходу. Товари (послуги), попит на які за незмінних цін збільшується зі зростанням доходу, називаються нормальними. Нормальні товари за характеристикою споживчої корисності поділяються, своєю чергою, на: а) товари першої необхідності (продовольчі товари); б) товари другої необхідності (промислові товари, послуги); в) товари престижного споживання.

Товари (послуги), попит на які зменшується зі збільшенням доходу за незмінних цін, називаються другорядними, або товарами нижчої споживчої корисності. Таке розмежування товарів не є абсолютним: той самий товар, який є нормальним за дуже низького рівня доходу, буде товаром нижчої цінності за достатньо високого рівня доходу [6].

Загалом у продуктів харчування нижча еластичність доходу, ніж у інших споживчих товарів. В Україні дія законів попиту має певні особливості. Взагалі попит на продовольчі товари повільно зростає, хоча за основними продуктами харчування раціональні норми споживання ще далеко не досягнуті. Так, у 2013 р. середній українець споживав такі продукти харчування відповідно до

раціональних норм: яйця, олія, картопля, цукор, овочі й баштанні, хліб і хлібопродукти. Щодо інших продуктів раціональні норми споживання задовольнялись не повністю, а саме: для м'яса на 70 %, молока – на 58,2 %, риби – 73 %, фруктів – 62,2 % [4]. Дуже важливим є те, що серед цих продуктів переважають продукти, багаті на білки.

Енергетична цінність і вміст протеїну добового раціону харчування середнього українця загалом майже витримується за рекомендованими раціональними нормами, але білки тваринного походження в наборі основних продуктів становлять 64-68 % раціональних норм. Тобто в Україні спостерігається одноманітне жирowo-вуглеводне харчування більшої частини населення. Енергетична цінність раціону як дорослих, так і дітей забезпечується вуглеводами на 60-80 % за рахунок хлібобулочних і кондитерських виробів, картоплі та цукру. Проте таке перевищення щодо зазначених груп продовольства є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок економічно доступніших продуктів.

Еластичність ринкового попиту є різною для різних товарів (товарних груп) і залежить від певних характеристик товару в уявленні споживачів, які узагальнено визначають як фактори еластичності попиту [7; 8]:

1. Чи є цей товар предметом першої необхідності, чи предметом розкоші – на предмети першої необхідності попит менш еластичний за ціною.
2. Яка частка в бюджеті споживача припадає на цей продукт – за більшої частки в бюджеті споживача попит є еластичнішим.
3. Чи є у цього товару товари-замінники – за наявності товарів-замінників попит еластичніший.
4. Яка ступінь насиченості споживача цим товаром – на товари з низьким рівнем насиченості споживачього попиту останній є менш еластичним за ціною.

Дослідження регресійних функцій залежності середньомісячного споживання на одну особу основних продуктів харчування від середньомісячної заробітної плати найманих працівників показано в табл. 1.

Таблиця 1

Регресійні функції залежності середньомісячного споживання на одну особу основних продуктів харчування (Y) від середньомісячної заробітної плати найманих працівників (X)

Продукт	Рівняння попиту	Рівень апроксимації	Коефіцієнт еластичності
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо, включаючи сало і субпродукти у натурі)	$y = 12,292e^{0,9967x}$	$R^2 = 0,8871$	2,33
Молоко і молочні продукти (у перерахунку на молоко)	$y = 6E-06x6,1623$	$R^2 = 0,9289$	1,72
Яйця, шт.	$y = 3E-08x^{8,254}$	$R^2 = 0,6425$	0,76
Риба і рибопродукти	$y = 95,777x^{4,5635}$	$R^2 = 0,5864$	0,99
Цукор	$y = 9976,5x^2 - 69311x + 120964$	$R^2 = 0,3322$	-0,17
Олія та інші рослинні жири	$y = -39623x^2 + 142984x - 127203$	$R^2 = 0,4106$	-0,05
Картопля	$y = 241,08x^2 - 5143,7x + 27765$	$R^2 = 0,9377$	-1,26
Овочі та баштанні	$y = 1477,7x^2 - 26895x + 123045$	$R^2 = 0,6849$	1,43
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	$y = 11,382e^{1,4271x}$	$R^2 = 0,9149$	1,2
Хлібні продукти (хліб, макаронні вироби у перерахунку на борошно, борошно, крупи, бобові)	$y = 917,36x^2 - 19704x + 106168$	$R^2 = 0,9618$	-4,38

Аналіз регресійної функції показує, що існує достатньо тісний зв'язок між споживанням м'яса і м'ясопродуктів і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зростання споживання м'яса і м'ясопродуктів на 2,33 %. Щодо м'яса і м'ясних продуктів попит за доходом порівняно еластичний, а значить, підвищення доходу зумовлює передусім зростання споживання цих продуктів, особливо в умовах, коли середньостатистичний споживач в Україні не задовольняє свої потреби в цих продуктах на рівні фізіологічних норм споживання.

Аналіз регресійної функції показує, що існує достатньо тісний зв'язок між споживанням молока і молокопродуктів і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зростання споживання цих продуктів на 1,72 %.

Щодо молока і молочних продуктів, як і щодо м'ясних продуктів попит за доходом порівняно еластичний, а значить, підвищення доходу зумовить передусім зростання споживання цих продуктів, особливо в умовах, коли середньостатистичний споживач в Україні не задовольняє свої потреби в цих продуктах на рівні фізіологічних норм споживання. Еластичність щодо молочних продуктів майже на 40 % менша, ніж стосовно м'ясних, що свідчить про першочергову необхідність забезпечення населення України м'ясом і м'ясопродуктами.

Дослідження функцій попиту від доходу показало достатньо тісний зв'язок між споживанням яєць і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зростання споживання цих продуктів на 0,76 %. Щодо яєць попит за доходом порівняно нееластичний, а значить, зниження доходу не спричинить значного зниження споживання цих продуктів, оскільки потреба в них у населення сьогодні задоволена і споживання яєць досягає в Україні фізіологічних норм споживання цього виду продукту.

Дослідження функцій попиту щодо риби показало, що існує достатньо тісний зв'язок між споживанням риби і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зростання споживання цих продуктів на 0,99 %. Щодо риби попит за доходом порівняно нееластичний, тому зниження доходу не спричинить значного зниження споживання цих продуктів, оскільки потреба в них у населення сьогодні відчутна.

Дослідження регресійних функцій залежності середньомісячного споживання на одну особу цукру від середньомісячної заробітної плати найманих працівників показало слабкий зв'язок між цими показниками, що є свідченням того, що потреба в цукрі майже задоволена і його споживання незначно залежить від доходів населення. Існує достатньо тісний зв'язок між споживанням цукру і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зниження споживання цього продукту на 0,17 %. Спадна тенденція функції попиту на цукор за низької еластичності попиту свідчить про те, що це такий продукт, підвищений рівень споживання якого не збільшує корисності його споживання і тому подальше зростання доходів населення не зумовить значного рівня підвищення його споживання.

Дослідження регресійних функцій залежності середньомісячного споживання на одну особу олії від середньомісячної заробітної плати найманих працівників показало, що тіснота зв'язку між досліджуваними показниками невисока, що свідчить про те, що споживання олії не залежить сьогодні в Україні від рівня доходів населення. Крім того споживання населенням олії в Україні відповідає фізіологічним нормам і підвищення рівня доходів населення не сприятиме значному зростанню споживання цього продукту. Існує достатньо слабкий зв'язок між споживанням олії і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зниження споживання цього продукту на 0,05 %. Низька еластичність щодо олії є свідченням насичення ринку України цією продукцією.

Дослідження функцій попиту на картоплю показало, що існує достатньо тісний обернений зв'язок між споживанням картоплі і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % приводить до зменшення споживання цього продукту на 1,26 %. Така помітна спадна і обернена тенденція функції попиту на картоплю є свідченням того, що найбільший рівень її споживання припадає на ті часи, коли дохід найменший.

Це ознака попиту Гіффена, вона свідчить про те, що зі зростанням доходів населення змінюється якість споживання і навпаки.

Дослідження функцій попиту на овочі показує, що існує достатній зв'язок між споживанням овочів і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що у разі зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % споживання цього продукту зростає на 1,43 %. Щодо овочів попит за доходом порівняно еластичний, а значить, зниження доходу спричиняє значне зниження споживання цього продукту, оскільки потреба в ньому в населення сьогодні дуже відчутна. Крім того, зростання тенденції функції попиту свідчить, що потреба в овочах в Україні існує і залежить від рівня доходу.

Дослідження функцій попиту на фрукти від середньомісячної заробітної плати найманих працівників підтверджує достатньо тісний зв'язок між споживанням фруктів і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % призводить до зростання споживання цього продукту на 1,2 %. Щодо фруктів попит за доходом еластичний, а отже, зниження доходу спричиняє значне зменшення споживання цього продукту. Функція попиту зростаюча і подальше підвищення доходів населення сприятиме підвищенню рівня споживання цього продукту.

Дослідження функцій попиту на хліб і хлібопродукти від середньомісячної заробітної плати найманих працівників показало, що існує дуже тісний зв'язок між споживанням хліба і хлібопродуктів і доходами населення, коефіцієнт еластичності показує, що зростання середньомісячної заробітної плати на 1 % призводить до зниження споживання цього продукту на 4,38 %. Щодо хліба і хлібопродуктів попит за доходом еластичний, але він має спадну тенденцію і показує, що зростання доходів населення не сприяє зростанню споживання хліба і хлібопродуктів. Крім того, ринок хліба сьогодні в Україні насичений продукцією і сучасна конкуренція в цій галузі відбувається в напрямі підвищення якості та пошуку нових споживчих властивостей продукції.

Хліб і картопля за своїми функціями попиту демонструють парадокс Гіффена – у разі підвищення цін на товари життєвого значення люди з невисокими доходами збільшують на них попит, побоюючись ще більшого подорожчання.

У табл. 2 показані середні ланцюгові коефіцієнти еластичності за ціною. Їх значення не завжди від'ємні, хоча ринок не на всі групи продуктів харчування ненасичений. Із цього можна зробити висновок, що зменшення ціни зумовлює зростання споживання у всі досліджувані роки таких продуктів харчування: масло, цукор (зокрема цукор, використаний на кондитерські вироби), мед. В 2012 р. ціна вплинула на споживання таких продуктів: молоко і сир, яйця, олія та інші олійні жири, масло, цукор (зокрема цукор, використаний на кондитерські вироби), мед, картопля, фрукти, ягоди, горіхи, виноград і хліб і хлібопродукти. Але ціна не вплинула на споживання м'яса і м'ясопродуктів, риби і рибопродуктів, овочів і баштанних (кавунів і динь).

Таблиця 2

Середні ланцюгові коефіцієнти еластичності за ціною

Назви груп продуктів	2012	2011	2010
М'ясо і м'ясопродукти	5,34	-5,24	1,13
Молоко і сир	-0,09	0,50	1,51
Риба і рибопродукти	0,35	-0,25	0,01
Яйця	-0,73	0,00	0,10
Олія та інші олійні жири	-0,11	-0,61	0,03
Масло	-0,32	-0,95	-0,50
Цукор (зокрема цукор, використаний на кондитерські вироби), мед	-2,74	-0,87	-0,39
Картопля	-2,35	-2,71	2,29
Овочі й баштанні (кавуни і дині)	0,32	0,64	0,16
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	-0,03	2,75	4,40
Хліб і хлібопродукти	-0,02	-0,39	0,72

Розраховано за [1]

Висока еластичність попиту за ціною деяких видів продуктів означає, що виробники практично вичерпали можливості збільшення виручки за рахунок підвищення цін і можуть отримати додатковий прибуток лише за рахунок зменшення цін та відповідного зростання обсягу продажів. Проте такий шлях іноді неможливий через високі витрати виробників харчової продукції, внаслідок чого можливості збільшення доходів для фінансування розвитку галузі за рахунок маневрування цінами практично вичерпані.

Висновки. Такі продукти, як м'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо, зокрема сало і субпродукти у натурі), молоко і молочні продукти (у перерахунку на молоко), овочі та баштанні та фрукти, ягоди, горіхи, виноград мають коефіцієнт еластичності вище від одиниці, а для м'яса і вище від двох. Це є свідченням того, що ці продукти є продуктами розкоші для середньостатистичного споживача в Україні.

Узагальнення одержаних результатів дослідження дає можливість стверджувати, що рівень і структура харчування населення в умовах депресивної економіки суттєвіше залежать від роздрібних цін на продукти харчування, ніж від зростання доходів і заробітної плати. Швидкі темпи збільшення заробітної плати спричиняють ще швидші темпи підвищення роздрібних цін і уповільнення зростання рівнів споживання продуктів. Щоб добитись поступового збільшення обсягів споживання продуктів харчування низькозабезпечених груп населення, необхідні заходи щодо стабілізації цін на продовольчих ринках.

М'ясо і м'ясні продукти, молоко і молочні продукти, фрукти потребують першочергової уваги в державі щодо розвитку їх виробничої бази, оскільки щодо них існує незадоволений попит, їх споживання не відповідає раціональним нормам, а у населення є потреба у цих продуктах. У другу чергу потрібно нарощувати виробництво риби з тих самих причин, відмінність цього сегмента в його незначному розмірі. Щодо овочів, то можна продовжувати нарощування їх випуску, оскільки його зростання підвищує корисність і задоволення населення, крім того, на ці продукти зберігається попит. Картоплю, хлібопродукти, цукор і олію випускають в достатній кількості, питання щодо подальшого нарощування їх випуску повинно бути пов'язано із можливостями їх експорту або пошуками способів переробки для створення продуктів поліпшеної споживчої якості.

Функціонування ринку продовольчих товарів характеризується низкою проблем, з яких потрібно виділити:

1) незбалансованість між попитом і пропозицією продовольчих товарів, їхня структурна невідповідність сьогодні передусім стосується розвитку ринку м'ясної та молочної продукції. Врівноваження попиту і пропозиції на цих ринках відбувалося внаслідок зростання цін на продукцію і зменшення їх споживання. Така рівновага складається за неузгоджених економічних інтересів і тому нестійка, що спричиняло постійні кризи на окремих сегментах продовольчого ринку;

2) кон'юнктура продовольчого ринку формується в умовах низького платоспроможного попиту та значної диференціації населення за рівнем доходів та споживання. Внаслідок цього на ринку розширився тіньовий сегмент фальсифікованих та контрафактних товарів низької якості;

3) наявність цінових диспропорцій за низького рівня якості та невідповідності стандартам;

4) нерозвиненість інфраструктури продовольчого ринку, поширеність тіньових схем постачання товарів у торговельну мережу. В основі цієї проблеми – відсутність механізмів взаємодії між торгівлею і виробництвом, між роздрібними торговельними і гуртовими підприємствами щодо вивчення попиту населення та формування товарної пропозиції на ринку.

Перспективи подальших досліджень. Необхідне розроблення Стратегії розвитку ринку продовольчих товарів, в основу якої мають бути покладені: забезпечення збалансування ринків (стратегія збалансування); розвиток і розширення ємності продовольчих ринків, особливо м'ясної і

молочної продукції (стратегія розвитку); захист та безпека продовольчих ринків (стратегія захисту); підвищення конкурентоздатності ринків (конкурентна стратегія). Її реалізація дасть змогу підвищити рівень і якість життя населення, забезпечити доступність товарів, гарантуватиме продовольчу безпеку країни.

1. Семюелсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. *Макроекономіка*; пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – 544 с. 2. Піндайк Роберт С., Рубінфелд Даніел Л. *Мікроекономіка* / пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. – К.: Основи, 1996. – 646 с. 3. *Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки: Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379.* / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <http://zakon1.rada.gov.ua>. 4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]: // www.ukrstat.gov.ua. 5. Крамченко Л.І. *Статистика ринку товарів і послуг: навч. посіб.* – друге вид., випр. та доп. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 296 с. 6. Рождественська Л. Г. *Статистика ринку товарів і послуг: навч. посіб.* – К.: КНЕУ, 2005. – 419 с. 7. Гордуновський О. М. *Особливості формування вітчизняного ринку споживчих товарів.* – Режим доступу. <http://www.econpotu.pauka.com.ua/?or=1&z=2568>. 8. Кузьмінов С. В. *Оцінка та використання цінової еластичності попиту для обґрунтування управлінських рішень* [Текст] / Сергій Васильович Кузьмінов, Вікторія Миколаївна Орлова // *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: І. Шкарабан (голов. ред.) та ін.* – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 14. – № 3. – С. 88–95.